

ANONİM ŞİRKETLERDE İLK DENETÇİLERİN GÖREV SÜRESİ

Prof. Dr. Akar ÖÇAL

I. GİRİŞ

Hükmi şahıslarda organlar büyük önemi haizdirler; çünkü hükmi şahıslar iradelerini organları vasıtasıyla ifade ederler (MK. 48/I) ve onların medeni hakları kullanma salâhiyeti, bu husus için gerekli organlara malik olmalarıyla başlar (MK. 47). Anonim şirket de hükmi şahsiyete sahiptir (TK. 301/I). Bu sebeptir ki, kanun koyucu, organları teker teker belirtmiş (TK. 312 vd.; 347 vd.; 360 vd.), onları etraflı şekilde düzenlemiştir. Anonim şirketin organlarının eksikliğinin şirketin mevcudiyeti ile bağdaşamayacağı düşüncesinden hareket eden kanun koyucu, şirketin kanunen lüzumlu organlarından birinin mevcut olmamasını, sona erme sebebi olarak öngörmüştür (TK. 435/I). Öte yandan, kanun koyucu, şirketin organsız olarak doğmaması için (1) gerekli hükümler de getirmiş, tedrici kuruluşta ilk denetçilerle (TK. 289/5; 292/II) şirket esas sözleşmesinde tayin edilmedikleri takdirde ilk

(1) Bkz. HALİL ARSLANLI: *Anonim Şirketler*, II-III, İstanbul 1960, s. 237; TURGUT S. EREM: *Anonim Şirketler Hukuku*, İstanbul 1965, s. 113; OĞUZ İMREGÜN: *Anonim Ortaklıklar*, İstanbul 1968, s. 197; YILMAZ ULUSOY: *Mukayeseli Sermaye Şirketleri*, Ankara 1974, s. 248.

idare heyeti üyelerinin kuruluş genel kurulunca (TK. 289/4; 292/I) seçileceklerini, ani kuruluşta bunların şirket esas sözleşmesiyle tayin edileceklerini (TK. 303/II) hükme bağlamıştır. İncelememizde yalnızca anonim şirketlerde ilk defa görev yapacak denetçilerin görev süreleri ele alınacak; bu konuya ilişkin esaslar, mukayeseli biçimde açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

II. BAZI YABANCI ÜLKELERDEKİ ESASLAR

1. Belçika Hukuku : Belçika hukukunda (2) anonim şirket denetçileri ortaklar genel kurulunca (3) atanır (4). Denetçiler altı yıldan fazla görev yapamazlar (5). Ancak bu esaslar normal denetçiler (commissaires ordinaires) (6) için geçerlidir. Sermaye temin etmek için halka başvuran şirketler (7), eğer birden fazla denetçi seçeceklerse bunlardan en azından birini eğer tek denetçi seçeceklerse onu, muhasebeci-denetçiler (commissaires-reviseurs) (8) arasından tayin etmelidirler (9), (9a). Bu çeşit denetçilerin görev süresi ise en az üç en çok altı yıl olarak saptanmıştır (10).

2. Fransız Hukuku : Fransız hukukunda (11) sermaye temin için halka başvurmayan anonim şirketlerin ilk denetleme ku-

- (2) Belçika hukuku ile ilgili olarak bkz. ALBERT RAUCQ: *Sociétés anonymes*, Bruxelles 1972, s. 132, No. 169 vd.; JACQUES VAN WYNENDAELE/HIPPOLYTE WOUTERS: *Le droit des sociétés anonymes dans les pays de la communauté économique européenne*, Bruxelles 1961, s. 141, No. 81 vd.; CHARLEY DEL MARMOL/LEON DABIN: *Jura Europae*, T.I. *Droit des sociétés*, Berlin-Paris 1966, 20.10, No. 56 vd.; FRANCIS LEMENIER: *Principes et pratiques du droit des sociétés dans le marché commun*, Paris 1972, G8; JEAN BLONDIAUX/JEAN MASQUELIN/GUI DELREE: *Code de commerce*, Bruxelles 1971.
- (3) Kanun koyucu, idarecilerin, ilk olarak, şirket sözleşmesiyle atanabileceklerini öngördüğü halde (bkz. 30 Kasım 1935 tarihli Ticaret Kanunu, Kitap: 1, Fasıll IX: Şirketler, Mad. 55/1D), ilk denetçiler için böyle bir imkân öngörmemiştir.
- (4) Mad. 64/I.
- (5) Mad. 64/II.
- (6) RAUCQ, s. 132, No. 169.
- (7) Bunların neler olduğu, 1 Aralık 1953 tarihli kanunla Ticaret Kanununa eklenen mükerrer 64. madde, §. 2/III'de saptanmıştır.
- (8) Muhasebeci-denetçi sıfatı, Muhasebe Uzmanları Enstitüsü (Institut des reviseurs d'entreprises) üyelerine has bir sıfattır, bkz. Mad. mükerrer 64, §. 1/I.
- (9) Mad. mükerrer 64, §. 2/I.
- (9a) Kanun koyucu, muhasebeci-denetçi seçme durumunda olmayan işletmeleri de belirlemiştir: Mad. mükerrer 64, §. 2/II.
- (10) Mad. mükerrer 64, §. 2/I.
- (11) Fransız hukuku ile ilgili olarak bkz. RENE RODIERE: *Droit commercial* sept. éd., Paris 1971, No. 195 vd.; 206 vd.; J. HEMARD/F. TERRE/P. MABILAT:

rule üyeleriyle hesap denetçileri esas sözleşmede belirlenir (12). Bu şekilde belirlenen ilk denetleme kurulu üyelerinin görev süresi, üç yılı aşmama üzere, yine sözleşme ile tespit edilir (13). Hesap denetçileri ise altı faaliyet dönemi için atanırlar (14). Sermaye için halka başvurma durumunda olan anonim şirketlerde ise ilk denetleme kurulu üyeleriyle hesap denetçileri, kuruluş genel kurulunda seçilir (15). Bu suretle göreve gelen ilk denetleme kurulu üyelerinin görev süresi, altı yılı aşmamak üzere, sözleşmede gösterilir (16). Hesap denetçileri ise yine altı faaliyet dönemi için göreve getirilirler (17). Görev süreleri biten ilk denetleme kurulu üyeleri ile hesap denetçileri yerine olağan genel kurulda seçim yapılır (18). Bu şekilde yenilenen denetleme kurulu üyelerinin görev süresi de, yine altı yılı aşmamak üzere, sözleşmeye yazılır (19). Hesap denetçilerinin görev süresi, bu durumda da, altı faaliyet dönemidir (20).

3. İsviçre Hukuku : İsviçre hukukunda (21) ilk denetçiler ani kuruluşta esas sözleşme ile saptanır (CO. 638/I), tedrici kuru-

Sociétés commerciales, T.I. No. 1109 vd.; G. VUILLERMET: **Droit des sociétés commerciales,** Paris 1969, s. 413 vd.; 492 vd.; ALAIN LE TARNEC: **Le régime nouveau des sociétés commerciales,** Gazette du Palais, 1966, No. 6, Doct. s. 157, No. 80 vd.; s. 162, No. 94 vd.; ZEAN DERRUPPE: «**La réforme des sociétés commerciales,**» Gazette du Palais, 1966, No. 6, s. 176; ROGER HOUIN/François GORE: «**La réforme des sociétés commerciales,**» Recueil Dalloz, cahier 23, 14 juin 1967, No. 42, 60; MARCEL HAMIAUT: **La réforme des sociétés commerciales,** II. Paris 1966, s. 40 vd.; 51 vd.; 134; 201 vd.; AKAR ÖÇAL: «**Fransız Hukukunda Hesap Denetçilerinin Anonim Şirketlerin Denetlenmesindeki Rolü,**» Batider, C. VI, S. 3, 1972, s. 498; **Code de commerce,** Dalloz, Paris 1971-72.

- (12) 24 Temmuz 1966 gün ve 66-537 sayılı Ticaret Şirketleri Hakkındaki Kanun, Mad. 88, 134/I.
(13) Mad. 134/I.
(14) Mad. 224/I.
(15) Mad. 79/II, 134/I.
(16) Mad. 134/I.
(17) Mad. 224/I.
(18) Mad. 134/I, 223/I.
(19) Mad. 134/I.
(20) Mad. 224/I.
(21) İsviçre hukuku ile ilgili olarak bkz. ALAIN HIRSCH: **L'organe de contrôle dans la société anonyme,** Genève, 1965, No. 51 vd.; PIERRE AEBY: **Cours de droit commercial suisse,** Vme éd., Fribourg 1947, s. 93; THEO GUHL: **Le nouveau droit des sociétés anonymes et coopératives** (éd. fr. A. COMMENT), Zurich, s. 54; T. GUHL: **Société anonyme,** II. La formation de la société anonyme, FJS. No. 390; T. GUHL/A. HIRSCH: «**Anonim Şirketlerde Denetleme**» (Çev. Akar ÖÇAL), Batider, C. VI, S. 4, 1972, s. 695 vd.; F. von STEIGER: **İsviçrede Anonim Şirketler Hukuku** (Çev. T. ÇAĞA), İstanbul 1968, s. 328; A. EGGER: «**Anonim Şirket**» (Çev. T. ÇAĞA), Adalet Dergisi, 1941, S. 1, s. 43 vd.; EDUARD FOLLLET: **Le contrôleur dans les sociétés anonymes,** Genève 1957; ERMENEGILDO G. SNOZZI: «**İsviçre'de Ticari İşlet-**

luştta ise kuruluş genel kurulunca belirlenir (CO. 635/IV) (22). İlk denetçiler bir yıl için göreve getirilirler (CO. 727/IV). Bu sürenin dolmasından sonra denetçi seçimleri genel kurulda yapılır (CO. 727/I). Bu son durumda, denetçiler en çok üç yıl için seçilebilirler (CO. 727/IV).

III. TÜRK HUKUKUNDAKİ DURUM

1. Tedrici Kuruluşta : TK. 347/II. maddesi, denetçilerin «ilk defa bir yıl için kuruluş umumî heyeti ve sonradan en çok üç yıl için» genel kurulca seçileceğini öngörmektedir. Bu hüküm, süre açısından, hem tedrici kuruluşta ilk denetçilerin bir yıl için seçileceğini öngörmekte hem de bu sürenin bitiminden sonra genel kurulda yapılacak seçimlerin en çok üç yıl için gerçekleştirilebileceğini hükme bağlamaktadır. Böylece ilk denetçilerin görev süreleri ile sonradan göreve geleceklerin görev süreleri arasında bir ayırım yapılmış olmaktadır (23).

A) Ayırımın Amacı : Doktrinde, böyle bir fark yaratılmasındaki amacın, kurucuların şirket organlarının seçimindeki tesirlerini sınırlamak olduğu ifade edilmektedir (24). Buna, bu şekildeki tespitin istisnai bir nitelik arzettiği hususu da eklenebilir. Başka bir deyişle, kanun koyucu, kısa bir süre öngörmek suretiyle, istisnai durumdan normal uygulama olan genel kurul seçimine bir an önce geçilmesini istemektedir.

B) Sürenin Niteliği ve Başlangıcı : Bir yıllık süre kesindir (25). Başka bir ifadeyle bu süreyi sözleşme ile azaltmak (26) veya

melerin Denetimi» (Çev. AKAR ÖÇAL), C. XI, S. 2, 1975, s. 302 vd.; GEORGES SCYBOZ/PIERRE-ROBERT GILLIERON: *Code civil suisse et code des obligations annotés*, Lausanne 1972; İsviçre Borçlar Kanunu, Kısım III-V ve Haksız Rekabete Dair Federal Kanun (Çev. HALÜK TANDOĞAN), Ankara 1958; AKAR ÖÇAL (Çev.): *Anonim Şirketlerle İlgili Federal Mahkeme Kararları (1960-1970)*, Ankara 1972, s. 12 vd.

(22) Tedrici kuruluşta idare heyeti üyeleri ilk üç sene için esas sözleşme ile de tayin olunabilirler (CO. 708/II; GUHL: *Société anonyme*, s. 4).

(23) Halbuki esas mukaveleyle belirlenen ilk idare heyeti üyeleriyle kuruluş genel kurulunca seçilen ilk idare heyeti üyelerinin görev süreleri bakımından böyle bir ayırım söz konusu değildir; her iki halde de seçim en çok üç yıl için geçerli olmak üzere yapılabilir (TK. 314/I).

(24) HIRSCH, No. 51.

(25) Aynı düşüncede: R. POROY/Ü. TEKİNALP/E. ÇAMOĞLU: *Ortaklıklar Hukuku*, İstanbul 1972, s. 284: «(..) kuruluş genel kurulu tarafından seçilen ilk denetçiler ancak 1 yıl süre ile seçilebilir (..)».

(26) Bazı yazarlar «kuruluş umumî heyeti tarafından seçilen murakıpların görev süreleri en çok bir yıldır demek suretiyle bu sürenin azaltılabileceği görü-

arttırmak mümkün değildir. Sürenin başlangıcı ise, şirketin hükmi şahsiyeti kazandığı tarihtir (TK. 301/I). Kuruluş genel kurulunda alınan kararın tarihi bu bakımdan önem taşımaz (26a).

C) Hükümün Doğurabileceği Sakıncalar : Sürenin böylece belirlenmesi, bazı hukuki sorunların doğumuna sebep olabilecek bir nitelik arz etmektedir. Gerçekten 5 Mayıs 1975 tarihinde doğan bir anonim şirket farzedelim. Bu şirketin kuruluş genel kurulunca seçilen denetçileri, bir yıllık sürenin dolmasından sonra artık hukuken görev yapamazlar. TK. 435/I. maddesinin uygulama alanı içine girilmek istenmiyorsa, fevkalâde genel kurula gitmek gerekecektir (TK. 364/III) (27), (28).

D) Kanaatımız : Gerek sürenin azaltılmasındaki amaç gerek kesin süre öngörmenin ortaya çıkarabileceği hukuki sorunlar nazara alınırsa, en iyi yol, ilk denetçilerin ilk olağan genel kurula kadar görev yapmalarına imkân verecek olan yoldur. Olağan genel kurullar her hesap devresi sonundan itibaren üç ay içinde ve en az

şünü izhar etmektedirler (bkz. TUĞRUL ANSAY: *Anonim Şirketler Hukuku* Beşinci baskı, Ankara 1975, s. 159; İRFAN BAŞTUĞ: *Şirketler Hukukunun Temel İlkeleri*, İzmir 1974, s. 385. Yazar s. 386'da ise bu sürenin bir yıl olduğundan söz etmektedir. İMREGÜN, s. 197; ARSLANLI, 241, dipnot: 55a). Öteki bazı yazarlar kanundaki ifadeyi tekrarlamakla yetindiklerinden onların bu sürenin azaltılabilip azaltılamayacağı konusundaki düşüncelerini kesinlikle saptamak mümkün olamamaktadır.

- (26a) Denetçiler, anonim şirketin hükmi şahsiyete kavuşmasından sonra organ olarak görev yaparlar. Eğer süre seçim tarihinden başlatılırsa, o zaman, seçilen denetçilerin görevde geçirmediikleri müddet de onların görev süresi içine dahil olmuş olur. Başka bir deyişle, bu halde süre, hukuken organ sıfatı kazanılmadan yani organ olarak görev yapma imkânı mevcut bulunmadan işlemeye başlamış olur.
- (27) Olayda TK. 351. maddesinin esas olarak uygulanma ihtimali mevcut değildir. Ancak denetçi bir ise, belki, aynı maddenin son cümlesinin uygulanması ihtimalinden bahsedilebilir.
- (28) İsviçre Federal Mahkemesinin Rudishauser AG en liquidation-Stocker davası dolayısıyla 31 Mayıs 1960 tarihinde verdiği kararın, bu gibi durumlarda uygulanma imkânı üzerinde de durmak gerekir. Anılan mahkeme özetle şunu ifade etmişti: «Denetçilerin görev süresi, bir yıl için tayin söz konusu olsa bile, sona eren devrenin hesaplarını tetkik etmeden ve raporu genel kurula sunmadan önce nihayete ermez» (bkz. ÖÇAL, s. 12 vd.). Olayda, 24 Kasım 1952 günlü genel kurulda bir yıl için seçilen denetçi söz konusuydu. Bu tarihten sonra uzun süre genel kurul yapılamamış, denetçi, denetleme raporunu, 1952-1954 yılı faaliyetlerini içine alacak biçimde, ancak 27 Haziran 1955'de düzenlenmişti. Daha sonra çıkan bir ihtilâf sebebiyle açılan davada da, denetçi, görev süresi dolduğu için artık denetçi sıfatını taşımadığını iddia etmişti. Söz konusu karar, işte bu şartlar için alınmıştı. Bu şartlar, incelememizdeki şartlardan tamamen değişik bir görünüm arz etmektedir. Federal Mahkeme de kararını işte bu hususları göz önünde tutarak vermiştir.: 1. Denetçi, 1952 Kasımından sonra genel kurul toplantıya davet edilmemiş ol-

yılda bir kere toplanacağından (TK. 364/I), ilk denetçilerin görev süreleri, bu tür düzenlemede, çok uzun da olmayacaktır. Ancak bugün için bunun gerçekleşmesi imkânsızdır (29).

2. Ani Kuruluşta : Ani kuruluşta esas sözleşme ile saptanan denetçilerin görev süreleri hakkında kanunda bir hüküm yoktur (30). Bu durum, doktrinde farklı düşüncelerin ortaya atılmasına sebep olmuştur. Genellikle yazarlar (31), ani kuruluşta şirket sözleşmesinde gösterilen denetçilerin görev sürelerinin de bir yıl olduğunu ifade etmektedirler. Öte yandan, görev süresinin bir yılı aşip aşamayacağı hususunda da değişik görüşler mevcuttur. Bazı yazarlar (32) bu sürenin bir yılı aşamayacağını savunurlarken diğer bazıları (33) görev süresinin üç yıl olmasında bir sakınca görmemektedirler. Bize göre, ani kuruluşta göreve gelecek ilk denetçilerin görev süreleri hakkında bir hüküm olmamasından yararlanarak, sözleşmeye konulacak bir kayıtla, ilk denetçilerin ilk olağan genel kurula kadar görev yapabilmelerini sağlamak böylece hukuki sakıncaların doğumunu önlemek mümkündür. Ancak sözleşmede bu konuda bir hüküm yer almamışsa, o zaman bir yıllık sürenin kıyasen burada da geçerli olduğunu kabul zarureti vardır (34). Fakat, ilk denetçilerin görev süresinin kısa tutulmasındaki gerekçeleri benimsediğimizden, ani kuruluşta ilk denetçilerin görev sü-

duğu halde, harekete geçmeyerek görevini ihlâl etmiştir; 2. Denetçinin, 27 Haziran 1955 tarihinde denetleme raporunu denetçi sıfatıyla imzaladığı halde denetçilik sıfatının bulunmadığını sonradan ileri sürmesi, hakkın suiistimali teşkil eder; 3. Denetçiler ancak hesap devresinin sona ermesinden sonra göreve başlayabilirler. Bu bakımdan görev süreleri ilişkin oldukları hesap dönemi ile çakışmayabilir. Özellikle (3) nolu gerekçenin Türk hukuku için kesin nitelik taşıması, bizi, bu kararın Türkiye'de uygulanma imkânları konusunda ihtiyatlı davranmaya sevk etmektedir.

- (29) Bir yıllık sürenin azaltılabileceği görüşünü savunanlar için bizim düşüncemizin gerçekleşmesi, sözleşmeye bu imkânı sağlayacak bir hüküm konulmak suretiyle, kolaylıkla sağlanabilecektir.
- (30) Bize göre tedrici kuruluşta bir yıllık bir süre öngören kanun koyucu, böyle bir sınırlamayı mantiken ani kuruluş için de getirmeliydi; zira orada ileri sürülen gerekçeler aynen burası için de geçerlidir. Ticaret Kanunumuzun 347/II. maddesi hükmü, eski Ticaret Kanunumuzun bir tekrardan ibaret bulunduğundan, aynı eksiklik, eski kanunda da mevcuttu.
- (31) BAŞTUĞ, s. 386; ARSLANLI, s. 241; ORHAN ÇEVİK/KENAN AZIK: **Anonim Şirketler Hukuku ve Uygulaması**, Ankara 1971, s. 107; ULUSOY, s. 248; SADRETTİN TOSBİ: **Anonim Şirketler**, Ankara 1943, s. 75; KEMAL ŞÜKRÜ ÖNSUN: **Ticaret Şirketleri**, Ankara 1949, s. 258; EREM, s. 113.
- (32) İMREGÜN, s. 201.
- (33) POROY/TEKİNALP/ÇAMOĞLU, s. 284, dipnot: 12.
- (34) Bu gibi durumlarda bir yıllık süre yine şirketin hükmi şahsiyeti kazandığı tarihten başlar. Sözleşme tarihi nazara alınmaz.

relerinin bir yıdan fazla olarak saptanabilmesine imkân veren görüŖe de, tabiatıyla katılamıyoruz.

IV. SONUÇ

Ticaret Kanunumuzun ilk denetçilerin görev süresine ilişkin hükmü eksik ve yetersizdir. Eksiktir, çünkü ani kuruluş için bir süre öngörülmemiş olması bu konuda çeşitli düşüncelerin doğumuna yol açmıştır. Yetersizdir, çünkü birtakım hukuki sakıncaların ortaya çıkmasına sebep olabilecek bir nitelik taşımaktadır. Bize göre, bir an önce normal seçim düzenine geçilmesi ve kurucuların bu konudaki tesirlerinin azaltılması amaç olarak alınırsa, en uygun çözüm şekli, görev süresinin ilk olağan genel kurula kadar sürdürme imkânını verecek olan çözüm şekli olacaktır. Kanımızca, bugün için, yalnızca ani kuruluşta bu imkân mevcuttur. Bu konuda son olarak şunu ifade edelim ki, yeni Ticaret Kanunumuzun konumuzla ilgili olup yukarıda değindiğimiz maddeleri eski kanunumuzun aynı olduğu için (35), bu alanda son yıllarda bir ilerleme de kaydedilmiş değildir.

(35) Bkz. HAYDAR ARSEVEN: Ticaret Kanunumuzun Getirdiği Yenilikler, İstanbul 1960, s. 72.